

Pravo na uvid u spis u kaznenom postupku

Štrbac, Mirko

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:071085>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Pravni studij
Katedra za kazneno procesno pravo

Mirko Štrbac

PRAVO NA UVID U SPIS U KAZNENOM POSTUPKU

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

Zagreb, listopad 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Mirko Štrbac, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Mirko Štrbac, v.r.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. MEĐUNARODNI NORMATIVNI OKVIR PRAVA NA UVID U SPIS	2
2.1. Europska konvencija o ljudskim pravima	3
2.1.1. Objekti uvida u spis predmeta	4
2.1.2. Subjekti uvida u spis predmeta.....	5
2.1.3. Vrijeme stjecanja prava na uvid u spis predmeta	5
2.1.4. Praksa Europskog suda za ljudska prava – predmet Dolenc protiv RH	8
2.2. Direktiva 2012/13/EU o pravu na informiranje u kaznenom postupku.....	17
2.2.1. Praksa Suda Europske unije u primjeni Direktive o pravu na informiranje.....	19
3. UNUTARNJE (DOMAĆE) UREĐENJE PRAVA NA UVID U SPIS.....	22
3.1. Zakon o kaznenom postupku	23
3.2. Poslovník državnog odvjetništva	27
3.3. Praksa hrvatskih sudova	28
4. ZAKLJUČAK	30
5. LITERATURA	31

1. UVOD

Pravo na uvid u spis predmeta je jedno od najbitnijih prava s kojim obrana u kaznenom postupku raspolaže i temelj je za pravedan i zakonit postupak prema okrivljeniku. U literaturi se pravo na uvid u spis spominje u kontekstu „minimalnog prava obrane“ što mu dodatno daje na važnosti kao nečemu bez čega obrana (op.a. *okrivljenik i njegov branitelj*) nema mogućnost djelotvorno sudjelovati kao stranka u kaznenom postupku.

Ovaj diplomski rad je podijeljen u cjeline na način da će se prvo obrađivati međunarodni normativni okvir prava na uvid u spis kako bi čitatelj imao širu sliku i pregled na koji način je to pravo zajamčeno, u prvom redu najznačajnijim dokumentom Vijeća Europe, Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹ (dalje u tekstu: *Europska konvencija o ljudskim pravima*). Kada se govori o Europskoj konvenciji o ljudskim pravima ne može se izostaviti Europski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: *ESLJP*) koji je ustanovljen radi osiguranja poštovanja obveza koje su ugovorne stranke preuzele Europskom konvencijom o ljudskim pravima. U radu ćemo dati pregled najbitnijih presuda ESLJP-a koje se tiču predmeta ovog diplomskog rada. Nadalje, ne smijemo zaboraviti i utjecaj Europske unije i njezinog truda da na razini svih svojih država članica u bitnome unificira postupanje povodom prava obrane da pristupi spisu predmeta. Nakon što prođemo najvažnije presude ESLJP-a i međunarodne dokumente koji reguliraju materiju ovog rada, koncentracija će se prebaciti na unutarnje uređenje i praksu sudova u Republici Hrvatskoj.

Ono što uvodno mogu spomenuti, a vjerujem da će čitatelje ovog rada dodatno zainteresirati za ovu temu je to da je pravo na uvid u spis moguće ograničiti, u za to zakonom predviđenim okolnostima, ali uvijek treba biti ostavljena mogućnost preispitivanja ispravnosti odnosno zakonitosti te odluke da se stranci uskrati to jako bitno pravo.

Za potrebe rada proveden je i jedan intervju s odvjetnikom koji se isključivo bavi kaznenim pravom kako bi se prikupila saznanja o problemima koji se pojavljuju u praksi, načinu na koji se zapravo pravo uvida u spis konzumira te u kojoj mjeri je ono uistinu poštivano od strane sudova i drugih nadležnih tijela.

Cilj ovog rada je kroz jedan zanimljiv pristup, prolazeći kroz sve relevantne pravne propise, kako na međunarodnoj tako i na državnoj razini, dati prikaz pravnog uređenja prava na uvid u spis u kaznenom postupku. Također, kroz konzultiranje sudske prakse izdvojiti neka pitanja

---

¹ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (*Narodne novine, međunarodni ugovori, 18/1997, 06/1999, 14/2002, 13/2003, 09/2005, 01/2006, 02/2010, 13/2017*). Op.a. Konvencija je donesena u okviru međunarodne organizacije Vijeća Europe u gradu Rimu, dana 4. studenog 1950. godine.

koja su se javljala pred najvišim sudovima kao praktični problemi u samom provođenju tih relevantnih pravnih propisa.

2. MEĐUNARODNI NORMATIVNI OKVIR PRAVA NA UVID U SPIS

Međunarodni normativni okvir prava na uvid u spis ćemo u ovom diplomskom radu analizirati unutar dvije za svijet, a i za samu Republiku Hrvatsku, bitne međunarodne organizacije. U prvom redu to je Vijeće Europe, jedna od vodećih i najstarijih organizacija za zaštitu ljudskih prava na europskom kontinentu. Sa svojih 46 država članica, koje uključuju jedne od razvijenijih država svijeta kako u gospodarskom smislu tako i u smislu razvijenosti demokracije i vladavine prava, Vijeće Europe je zasigurno jedan od bitnijih faktora u postavljanju standarda zaštite ljudskih prava.² Tim više što je upravo Europskom konvencijom o ljudskim pravima ustanovljen ESLJP koji je zadužen za učinkoviti nadzor primjene i poštivanja konvencijski zajamčenih ljudskih prava. Druga međunarodna organizacija koju valja spomenuti kada se govori o ljudskim pravima i njihovoj regulaciji jest Europska unija. Europska unija je međuvladina i nadnacionalna organizacija 27 europskih država kojoj su ciljevi gospodarska i politička integracija europskoga kontinenta.³ Upravo unutar te političke integracije Europska unija donosi različite vrste pravnih akata koji se, bilo izravno ili neizravno, trebaju poštivati od strane država članica Europske unije.

Republika Hrvatska je država članica Vijeća Europe postala dana 6. studenoga 1996. godine, a punopravnom državom članicom Europske unije dana 1. srpnja 2013. godine. Puno je benefita koje je Republika Hrvatska dobila od članstva u ovim međunarodnim organizacijama ali je zasigurno jedan od bitnijih benefita članstva konstantni razvoj demokracije i vladavine prava. Temeljnim aktom Vijeća Europe, Europskom konvencijom o ljudskim pravima i Direktivom 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku,⁴ zajamčeno je pravo na uvid u spis kao temeljno pravo okrivljenika i njegovog branitelja u kaznenom postupku koje treba biti poznato svim državama članicama navedenih međunarodnih organizacija. U daljnjim poglavljima ćemo se detaljnije osvrnuti na to na koji je način pravo na uvid u spis propisano i zajamčeno tim ključnim dokumentima.

---

² Tko smo mi, Mrežne stranice Vijeća Europe, <https://www.coe.int/hr/web/about-us>, 11. listopada 2023. godine.

³ Europska unija. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=18657>, 11. listopada 2023. godine.

⁴ Službeni list Europske unije L 142, od 01. lipnja 2012. godine.

2.1. Europska konvencija o ljudskim pravima

Europska konvencija o ljudskim pravima je prvi međunarodni pravni instrument za zaštitu ljudskih prava.⁵ Njezina važnost u razvoju europskog pravnog kruga i općenito svijesti o ljudskim pravima je nemjerljiva. Europska konvencija o ljudskim pravima slovi kao autoritet kada se priča o zaštiti ljudskih prava i upravo zbog toga ona ima toliku važnost i temelj je za razvoj mnogih pravnih poredaka.

Važnost Europske konvencije o ljudskim pravima za ovaj rad je što se pravo obrane na uvid u spis predmeta izvodi upravo iz članka 6. Europske konvencije o ljudskim pravima. U članku 6. Europske konvencije o ljudskim pravima je istaknuto pravo na pravično suđenje. Konkretno, za ovaj rad je bitan stavak 3. navedenog članka koji propisuje da svatko optužen za kazneno djelo ima najmanje sljedeća prava:

- a) da u najkraćem roku bude obaviješten, potanko i na jeziku koji razumije, o prirodi i razlozima optužbe koja se podiže protiv njega;
- b) da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu svoje obrane;
- c) da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava platiti branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja, kad to nalažu interesi pravde;
- d) da ispituje ili dade ispitati svjedoke optužbe i da se osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe;
- e) besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava u sudu.⁶

Iako nema izričitog spominjanja pojma „pravo na uvid u spis predmeta“ ili njemu sličnih pojmova, u judikaturi Europske komisije za ljudska prava (dalje u tekstu: *Komisija*) „mogućnost za pripremu svoje obrane“ iz članka 6. stavka 3. (b) Europske konvencije o ljudskim pravima, odgovara pravu obrane na saznanje o rezultatima istraživanja što posljedično odgovara pravu na uvid u spis predmeta, a sve u svrhu što bolje pripreme za obranu u kaznenom postupku.⁷ Pojedini autori *odgovarajuću mogućnost* iz članka 6. stavka 3. (b) Europske

---

⁵ Pavlović, Šime, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Protokoli uz Konvenciju, Europski sud za ljudska prava, Libertin Naklada – Biblioteka pravo i zakoni, Rijeka, 2020.

⁶ *Op. cit.* u bilj. 1., članak 6. stavak 3.

⁷ Pajčić, Matko, Pravo okrivljenika na uvid u spis predmeta tijekom prethodnog kaznenog postupka u pravnim sustavima nekih europskih država i praksi Europskog suda za ljudska prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 17, br. 1/2010, str. 25-52.

konvencije o ljudskim pravima, povezuju s načelom „jednakosti oružja“ u praktičnom smislu da se okrivljenika i njegovog branitelja treba izjednačiti s tužiteljem koji ipak raspolaže s pravosudnim i policijskim aparatom iza sebe te raznim tehničkim sredstvima kao i sredstvima prisile.⁸ S obzirom na današnju razvijenost i pristup raznim tehničkim pomagalicama, istražni organi nikad prije nisu bili u mogućnosti prikupiti toliki broj i takvu vrstu dokaznog materijala kojim mogu poduprijeti svoju optužnicu. Kako bi se obrana učinkovito spremila na svoj odgovor protiv optužbe nužno je da oni također imaju pristup svim informacijama kojima ima pristup tužitelj. Iako je načelo jednakosti oružja proklamirano člankom 6. stavkom 1. Europske konvencije o ljudskim pravima ono je također relevantno za pravo na uvid u spis obrane pa se u tom kontekstu i preklapa s jamstvima iz članka 6. stavka 3. (b) Europske konvencije o ljudskim pravima.⁹ Upravo je ESLJP u svojoj presudi *Rowe i Davis protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁰ potvrdio gore navedeno.

2.1.1. Objekti uvida u spis predmeta

Postavlja se pitanje koje sve informacije obrana ima pravo zatražiti kako bi se mogla učinkovito spremati za aktivno sudjelovanje u postupku, odnosno što je to što pojam „spis predmeta“ obuhvaća. U *Jespers protiv Belgije*¹¹ Komisija je izrazila svoje stajalište da nije važno tko i kada provodi istraživanje, a sve to uzimajući u obzir raznolikost pravnih sustava. Konvencija okrivljeniku daje pravo da u svrhu svog oslobađanja od optužbe ima na raspolaganju sve relevantne elemente koje su nadležna tijela prikupila. Isključivo je stvar obrane odlučiti ima li interesa za neki dokument u spisu. Ipak, zaključuje se da je istina da uskraćivanje punog uvida u spis neće samo po sebi dovesti do toga da ESLJP utvrdi povredu Europske konvencije o ljudskim pravima. Kako bi se navedena povreda utvrdila, potrebno je dokazati kako je dokazni materijal obrani bio od neke koristi. Obrana mora dokazivati činjenicu kako da je imala uvid u uskraćeni dokazni materijal bi mogla pripremiti svoju obranu drugačije i da bi ishod presude bio drugačiji nego što zapravo jest.¹²

---

⁸ Mrčela, Marin; Tripalo, Dražen; Valković, Laura, Odabrana poglavlja Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama – kaznenopravni aspekt, Pravosudna akademija, priručnik za polaznike/ce, Zagreb, travanj 2016.

⁹ Vodič kroz članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima – Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt), Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2019.

¹⁰ *Ibid.*, str. 69.

¹¹ *Op. cit.* u bilj. 7., str. 36.

¹² *Ibid.*, str. 37.

2.1.2. Subjekti uvida u spis predmeta

Iako tekst Europske konvencije o ljudskim pravima pravo na uvid u spis daje okrivljeniku odnosno „svakome optuženom za kazneno djelo“, sasvim je logično i jasno da to pravo ima i branitelj okrivljenika. Štoviše, okrivljeniku ne mora biti omogućen izravan uvid u spis već je dovoljno da ga njegov branitelj obavijesti o materijalima koji se nalaze u spisu predmeta.¹³ Iz ovog proizlazi da nema kršenja Europskom konvencijom o ljudskim pravima zajamčenih prava iz članka 6. stavka 3. (b) jer je okrivljeniku pravo uvida u spis omogućeno posredstvom njegovog branitelja za kojeg se može vjerovati da s obzirom na svoje stručno znanje može procijeniti one informacije i dokumentaciju u spisu koja bi mogla biti od koristi njihovoj obrani pred nadležnim sudom. Međutim, kada se radi o situaciji gdje se okrivljenik sam brani, odnosno gdje mu je dopušteno voditi vlastitu obranu, postoji povreda konvencijskog prava ako se okrivljeniku ne omogući uvid u spis predmeta. ESLJP je u predmetu *Foucher protiv Francuske*¹⁴ utvrdio povredu jer je okrivljeniku onemogućen pristup spisu predmeta jer unutrašnje pravo propisuje da pravo na pristup (uvid) spisu predmeta u pretprocesnoj fazi ima samo branitelj. Rješenje po kojem i okrivljenik i branitelj imaju pravo na uvid u spis je najsigurnije rješenje jer je nužno da branitelj, zbog svojeg znanja i stručnosti, ima nesmetan pristup dokumentaciji koja dokazuje i tereti okrivljenika da je počinio određeno kazneno djelo, ali isto tako je od iznimne važnosti da okrivljenik, dakle osoba za koju se smatra da je počinila određeno kazneno djelo, ima uvid u spis predmeta jer ipak samo on ima saznanja iz prve ruke što se točno dogodilo.¹⁵

2.1.3. Vrijeme stjecanja prava na uvid u spis predmeta

U sudskoj praksi ESLJP-a razvijeni su različiti standardi koji se tiču prava okrivljenika na uvid u spis predmeta, ovisno o tome radi li se o osumnjičeniku ili okrivljeniku kojemu nije oduzeta sloboda ili se radi o osumnjičeniku ili okrivljeniku kojem je oduzeta sloboda za potrebe kaznenog postupka.¹⁶ Jedno od važnijih pitanja je pitanje u kojem trenutku obrana ima pravo

---

¹³ *Op. cit.* u bilj. 9, str. 69.

¹⁴ *Foucher protiv Francuske*, zahtjev br. 22209/93, presuda od dana 18. ožujka 1997. godine.

¹⁵ *Op. cit.* u bilj. 7., str. 38.

¹⁶ *Op. cit.* u bilj. 8., str. 53.

na uvid u spis, odnosno u kojem trenutku ona to svoje konvencijski zajamčeno pravo može ostvarivati.

Komisija je u predmetu *Bonzi protiv Švicarske*¹⁷ postavila jedno jako zanimljivo pitanje koje se tiče primjene članka 6. stavka 3. (b) Europske konvencije o ljudskim pravima. To je pitanje dolazi li do primjene navedenog članka i na prethodni postupak. Prethodni kazneni postupak je razdoblje prikupljanja podataka bitnih za uspješno vođenje postupka radi stvaranja zaključka o postojanju tzv. početne osnovane sumnje.¹⁸ Prethodni postupak možemo laički opisati kao onaj postupak koji nadležna tijela vode kako bi utvrdila postoji li opravdani razlog zbog čega bi neku osobu kazneno gonili. U navedenoj odluci pitanje o primjeni članka 6. stavka 3. (b) Europske konvencije o ljudskim pravima i na prethodni postupak je ostalo neodgovoreno. Gledajući raniju praksu ESLJP-a autori navode kako je ESLJP bio oprezan po tom pitanju i dugo se smatralo da se pravo na pristup spisu predmeta stječe tek od trenutka podizanja optužnice. Od tada je to znatno unaprijeđeno te se u kasnijoj praksi bilježi da se čak rezultati prvih koraka istraživanja moraju otkriti na zahtjev obrane, u gore navedenoj odluci *Jespers protiv Belgije* se razjašnjava da pojedini dijelovi spisa ne smiju biti sakriveni od obrane samo iz razloga što se sastoje od dokaznih materijala koji potječu iz policijskih izvida. Veliki iskorak u priznavanju obrani prava na uvid u spis predmeta u ranijem stadiju postupka dolazi s odlukom u predmetu *Lamy protiv Belgije*.¹⁹ Podnositelj zahtjeva je tvrdio kako je postupanjem povrijeđeno načelo jednakosti oružja jer da nije imao pristup cijelom spisu, odnosno nije mu bio omogućen pristup zapisnicima. U trenutku uhićenja njemu je uručen uhiđbeni nalog (koji nije bio potpisan i stavljen je krivi datum), no tijekom razdoblja od trideset dana istražnog zatvora ni on ni njegov branitelj nisu imali pristup spisu u kojem je bila relevantna dokumentacija za taj postupak. Nakon razdoblja od tih 30 dana, pristup spisu istrage je imao samo njegov branitelj i to u razdoblju od 48 sati prije sjednica vijeća na kojima se odlučivalo o produljenju pritvora. ESLJP je zaključio kako je za odlučivanje u ovom predmetu bilo potrebno da se obrani odnosno branitelju omogući uvid na temelju kojih dokumenata se traži uhićenje i istražni zatvor za gospodina Lamyu. U konkretnom slučaju njegov branitelj nije imao mogućnost da učinkovito ospori izjave i stavove na koje se tužitelj pozivao. Pristup tim dokumentima je bio od značaja za podnositelja zahtjeva u ovom ključnom stadiju postupka, kada je sud trebao odlučiti hoće li ga ostaviti u pritvoru ili pustiti na slobodu. Po mišljenju

---

¹⁷ *Op. cit.* u bilj. 7., str. 39.

¹⁸ Moslavac, Bruno, Zadržavanje uhićenika u slučaju postojanja osnova za istražni zatvor, dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/zadrzavanje-uhicenika-u-slucaju-postojanja-osnova-za-istrasni-zatvor>, 19. listopada 2023. godine.

¹⁹ *Op. cit.* u bilj. 7., str. 40.

ESLJP-a, ovakvim postupanjem je došlo do povrede načela jednakosti oružja budući da obrani za razliku od tužitelja nije omogućen nesmetan uvid u spis predmeta u stadiju prethodnog kaznenog postupka.²⁰ U kasnijim presudama *Garcia Alva protiv Njemačke*²¹ i *Lietzow protiv Njemačke*²² sadržaj spisa predmeta (izjave pojedinih svjedoka) u fazi istrage je bio od ključnog značaja za donošenje odluke o produljenju pritvora za podnositelje zahtjeva. Navedene izjave svjedoka, na kojima je državni odvjetnik temeljio svoj zahtjev za produljenje pritvora, su bile poznate samo državnom odvjetniku i sudu koji je odlučivao o zahtjevu. Na taj način, obrani je bilo onemogućeno da pobijaju zakonitost i valjanost odluke o produljenju pritvora koju je sud donio. Obrana nije imala priliku ispitati svjedoke i dovesti u pitanje njihovu pouzdanost i uvjerljivost, a sve to iz razloga da se ne ugrozi složena kriminalistička istraga koja je tada bila još u tijeku. Svima je jasno kako je za učinkovitu istragu potrebno da se dio informacija i dokumenata drži tajnim i da u svakom slučaju postoji opasnost od ometanja istrage i/ili podriivanja tijeka postupka. Međutim, upravo je ESLJP u ovim predmetima zauzeo stav i mišljenje kako se ne smije ići za postizanjem ovog legitimnog cilja po cijenu značajnih ograničenja temeljnih prava obrane – a pravo na uvid u spis predmeta to zasigurno jest.²³ Stoga, gledajući ovo sve kroz prizmu odredbe članka 5. stavka 4. Europske konvencije o ljudskim pravima koji propisuje da svatko tko je lišen slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja ili o njegovu puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito,²⁴ dolazimo do zaključka kako osumnjičenik ili okrivljenik mora imati pravo pristupa svim dokumentima u istražnom spisu koji su nužni kako bi se učinkovito preispitala zakonitost odluke o oduzimanju slobode.

ESLJP dopušta da pristup određenim materijalima, kada postoji opasnost da bi pristup tim materijalima mogao ugroziti interese istrage, može ostvariti samo branitelj okrivljenika.²⁵ Kod ovog zaključka, pojavljuje se problem povjerenja između okrivljenika i branitelja jer je branitelj dužan tada sakrivati određene informacije od svoje stranke a koje informacije za njega znače mnogo imajući u vidu stres i strah prouzrokovan uhićenjem, istražnim zatvorom i samim pokretanjem kaznenog postupka protiv njega. Također, postavlja se pitanje treba li branitelju omogućiti pristup spisu u onom opsegu koji je dovoljan da pripremi svoje stajalište o zakonitosti odluke o određivanju istražnog zatvora ili mu pružiti mogućnost neograničenog uvida u spis

---

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*, str. 40.

²² *Ibid.*, str. 40.

²³ *Ibid.*, str. 41.

²⁴ *Op. cit.* u bilj. 1., Članak 5. stavak 4.

²⁵ *Op. cit.* u bilj. 8., str. 54.

predmeta. Tko je ovlašten odlučiti o tome koji je dio spisa relevantan za odluku o određivanju istražnog zatvora i tko jamči da određeni dio spisa nije također za branitelja bitan u smislu okolnosti na kojima će on temeljiti svoje tvrdnje da je navedena odluka nezakonita. Sve su to pitanja na koja je teško dati odgovor. Razumljiv je legitiman interes istrage i potreba da određeni dokumenti i podaci koji se nalaze u spisu ostanu tajni ali isto tako, ako uzmemo u obzir da je ljudska sloboda zapravo najvažnije ljudsko pravo treba poštovati i potrebu obrane da pristupi dokumentima već u najranijem stadiju kaznenog postupka kako bi mogla učinkovito pripremiti svoj odgovor na uhićenje i određivanje istražnog zatvora okrivljeniku. Državno odvjetništvo je nadležno tijelo koje bira materijal koji se dostavlja sudu te je potrebno, kako bi se održalo načelo jednakosti oružja, da obrana već od samog uhićenja ima saznanja na temelju čega se to najvažnije ljudsko pravo ograničava. Međutim, kada se radi o okrivljeniku kojemu nije oduzeta sloboda tada ESLJP daje slabiju zaštitu jer iz stavova sudske prakse proizlazi da okrivljenik treba imati pristup spisu predmeta najkasnije do završetka istrage, odnosno do podizanja optužnice.²⁶

Koluzijska opasnost odnosno opasnost od ometanja (opstrukcije) kaznenog postupka onemogućavanjem dokazivanja,²⁷ predstavlja jedan od razloga za određivanje istražnog zatvora pa je sasvim logično postaviti pitanje radi li se o legitimnom cilju istrage da se u tom trenutku obrani uskrati pravo na uvid u spis jer je upravo iz toga razloga i određen istražni zatvor, kako okrivljenik ne bi utjecao na dokaze i svjedoke. Ostaje za vidjeti buduću praksu ESLJP-a povodom ove teme, jer se radi o vrlo osjetljivom pitanju za koje postoji puno argumenata za obje strane.

2.1.4. Praksa Europskog suda za ljudska prava – predmet Dolenec protiv RH

Prolazeći kroz literaturu koju bih mogao koristiti za pisanje ovog rada odmah u početku sam se sjetio svojih predavanja i seminara na kolegiju Kaznenog procesnog prava gdje je bilo riječi o najbitnijim presudama ESLJP-a koje se tiču Republike Hrvatske. Na seminaru iz navedenog kolegija smo bili podijeljeni u grupe kojima je podijeljen zadatak da odaberu jednu od presuda ESLJP-a, analiziraju je i izlože ostalim kolegama problematiku i na kraju krajeva odluku koju je donio ESLJP u tom predmetu. Takav način učenja i pristupa je, meni osobno, do dan danas ostao kao jedan od najboljih načina kojim se studente pravnog fakulteta može

---

²⁶ *Op. cit.* u bilj. 7., str. 46.

²⁷ Đurđević, Zlata; Tripalo, Dražen, Trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 13, broj 2/2006, str. 551-596.

zainteresirati za materiju određenog kolegija. Profesori su na taj način studentima dali slobodu da izaberu presudu koja ih zanima, a istovremeno su izazvali motivaciju i zanimanje od strane studenata za materiju koja se obrađuje. Stoga ću u ovom diplomskom radu analizirati presudu ESLJP-a u predmetu *Dolenec protiv Hrvatske*²⁸ jer sam, poučen svojim iskustvom s predavanja i seminara, siguran kako će čitatelju ovog rada ovakav pristup biti zanimljiv i lakše će shvatiti teorijski dio ako se on pokaže u praksi.

U konkretnom predmetu vodio se postupak protiv Republike Hrvatske povodom zahtjeva br. 25282/06 od dana 19. svibnja 2006. što ga je pred ESLJP-om pokrenuo gospodin Branko Dolenec (dalje u tekstu: *Podnositelj zahtjeva*). Uz sve prigovore koje je podnositelj zahtjeva istaknuo u svome zahtjevu, za ovaj rad najzanimljiviji je prigovor na temelju članka 6. stavka 3. (b) u vezi s time da mu navodno nije bio omogućen uvid u spis predmeta.

Protiv podnositelja zahtjeva je neutvrđenoga datuma pokrenuta istraga zbog toga što je bio osumnjičen za počinjenje nekoliko kaznenih djela krađa i teških krađa. Podnositelju zahtjeva je prema nalogu istražnog suca pretražen stan i tom je prigodom oduzeto nekoliko predmeta za koje se smatra da potječu od počinjenja kaznenih djela. Dana 1. ožujka 2004. godine protiv podnositelja zahtjeva je podnesen optužni prijedlog te je isti 2. ožujka te godine uhićen i smješten u pritvor u Zatvor u Varaždinu. Tijekom kaznenog postupka utvrđeno je kako podnositelj boluje od post-traumatskog stresnog poremećaja (PTSP). Općinski sud u Prelogu je dana 26. kolovoza 2004. godine donio presudu kojom se podnositelja zahtjeva proglašava krivim po dvadeset točaka optužbe te je osuđen na kaznu zatvora od šest godina i šest mjeseci.

S obzirom da se radilo o prvostupanjskoj presudi, podnositelj zahtjeva je podnio žalbu Županijskom sudu u Čakovcu u kojoj se, između ostalog, žalio da mu je povrijeđeno pravo na obranu jer da nije mogao adekvatno pripremiti obranu. Podnositelju zahtjeva je dana 1. listopada 2004. godine omogućen uvid u spis predmeta na Općinskom sudu u Prelogu te je udovoljeno njegovom zahtjevu da mu se određeni dio spisa preslika. Županijski sud u Čakovcu je dana 14. siječnja 2005. godine ukinuo prvostupanjsku presudu i istovremeno produljio pritvor podnositelju zahtjeva. Podnositelju zahtjeva je nakon toga u još par navrata produljen pritvor te je zatražio izuzeće suca zbog pristranosti. Podnositelj zahtjeva je kroz cijelo vrijeme imao branitelja po službenoj dužnosti koji se par puta promijenio jer bi isti otkazali punomoć podnositelju zahtjeva. Dana 7. ožujka 2005. godine podnositelj je zahtjevom od suca zatražio da mu se omogući uvid u spis predmeta jer mu je bilo ostavljeno malo vremena za uvid u cijeli spis predmeta prvi put kada je bio doveden na Općinski sud u Prelogu 1. listopada 2004. godine

---

²⁸ Dolenec protiv Hrvatske, zahtjev br. 25282/06, presuda od dana 26. studenoga 2009. godine.

te mu nisu dane sve preslike koje je zatražio. Na ovaj zahtjev podnositelju nikada nije odgovoreno. Dana 1. travnja 2005. godine pred Općinskim sudom u Prelogu je održano ročište na kojem je podnositelj zahtjeva izrijekom izjavio da ne želi branitelja te da će se braniti sam u tom trenutku. Prvostupanjskom presudom koja je donesena istoga dana sud je podnositelja zahtjeva ponovno proglasio krivim i osudio ga na kaznu zatvora od šest godina i šest mjeseci.

Koristeći svoje pravo na žalbu podnositelj se žalio protiv navedene presude u bitnome navodeći, između ostalog, kako mu je povrijeđeno pravo na obranu jer mu nije bio omogućen uvid u spis predmeta. U svojoj žalbi je istaknuo kako je 1. listopada 2004. godine doveden na Općinski sud u Prelogu kako bi izvršio uvid u spis predmeta ali zbog opsežnosti cijeloga spisa i ograničenog vremena nije mogao razgledati sve što je htio. S obzirom na navedeno, dogovoreno je da mu se ostatak spisa preslika i dostavi u zatvor. Tom zahtjevu je samo djelomično udovoljeno i podnositelj zahtjeva zapravo nikada nije bio u mogućnosti pročitati cijeli spis predmeta - bez obzira bi li on to učinio. Podnositelj zahtjeva je ovo istaknuo i na ročištu dana 1. travnja 2005. godine međutim njegovi su prigovori ostali bez povratne informacije. Nadalje, podnositelj zahtjeva je od Općinskog suda u Prelogu ponovno zatražio da mu se omogući uvid u spis predmeta. Dopisom od dana 28. travnja 2005. godine predsjednica suda je odobrila zahtjev podnositelja koji je potom zatražio da se odredi datum kad bi se navedeno moglo i izvršiti međutim, predsjednica suda je odgovorila kako uvid u spis predmeta nije moguće izvršiti jer je spis dostavljen na odlučivanje drugostupanjskom sudu.

Dana 17. svibnja 2005. godine Županijski sud u Čakovcu je, kao sud nadležan za odlučivanje u drugom stupnju, donio odluku kojom je prihvatio žalbu podnositelja zahtjeva u dijelu koji se odnosio na kvalifikaciju određenih kaznenih djela dok je sve ostale prigovore podnositelja zahtjeva odbio. Takva odluka je rezultirala smanjenom kaznom zatvora od šest godina i četiri mjeseca.

Mjerodavni dijelovi odluke povodom žalbe podnositelja glase: „Optuženik je u žalbi koju je osobno podnio istakao bitne povrede odredaba kaznenog postupka (...) nemogućnost uvida u kazneni spis“. Podnositelj zahtjeva se kroz cijeli postupak poziva na to da mu je uskraćeno pravo na uvid u spis predmeta jer mu se nikada nije u potpunosti omogućilo da razgleda dokumente i dokaze koje ga terete, te je on to ponovno u svojoj žalbi protiv prvostupanjske presude istaknuo. Sud drugog stupnja se u svojoj odluci osvrnuo na te navode i utvrdio sljedeće: „Što se pak tiče optuženikove nemogućnosti da izvrši uvid u kazneni spis, valja istaći da je iz stanja konkretnog kaznenog predmeta vidljivo da je prvostupanjski sud omogućio optuženiku razgledavanje spisa dana 1. listopada 2004. godine (list 520), te da mu je ujedno u pritvor dostavio očito tražene preslike materijalnih dokaza, koje je optuženik uredno primio dana 14.

listopada 2004. godine (list 572). Dana 7. ožujka 2005. godine optuženik je pisanim podneskom zatražio (...) uvid u spis, budući da se i dalje nalazio u pritvoru, te tvrdi da mu je to bilo onemogućeno. Na temelju iznijetog, ovaj je sud ocijenio da u konkretnom slučaju ipak nije počinjena relativno bitna povreda odredaba kaznenog postupka iz čl. 367. st. 3. ZKP-a. To stoga što je optuženik redovito bio nazočan ročištima za glavnu raspravu, te je tada mogao iskoristiti svoje pravo na razgledavanje, prepisivanje i preslikavanje spisa i predmeta koji služe za utvrđivanje činjenica u postupku, a osim toga, za čitavo vrijeme trajanja prvostupanjskog postupka praktički je imao i postavljenog branitelja po službenoj dužnosti, tako da ovaj žalbeni sud nalazi da se u ovom slučaju ne može govoriti o povredi optuženikova prava na obranu u smislu čl. 367. st. 3. ZKP-a.²⁹

Sud drugog stupnja je očito zanemario činjenicu kako je podnositelju zahtjeva u ovom konkretnom predmetu bilo onemogućeno pristupiti cijelom spisu predmeta te su mu dostavljane polovične preslike istoga. Također, treba imati na umu činjenicu kako je podnositelj zahtjeva osoba koja je u pritvoru, boluje od PTSP-a i nema stalno angažiranog branitelja već se u zastupanju stalno izmjenjuju branitelji po službenoj dužnosti. Stoga i ne stoji tvrdnja suda drugog stupnja kako je za čitavo vrijeme trajanja prvostupanjskog postupka imao postavljenog branitelja po službenoj dužnosti pa da je on mogao iskoristiti svoje pravo na razgledavanje, prepisivanje i preslikavanje spisa iz razloga jer je podnositelju zahtjeva bilo nemoguće ostvariti kontakt s braniteljima po službenoj dužnosti (iz tog razloga je i prvostupanjska presuda bila ukinuta i predmet je vraćen na ponovno postupaње prvostupanjskom sudu) a pitanje je i kada bi ga ostvario u kojoj bi mjeri njegovi zahtjevi bili uvaženi od strane branitelja po službenoj dužnosti.

Podnositelj zahtjeva je nakon svega podnio zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude kao izvanredni pravni lijek pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske (dalje u tekstu: *VSRH*). Podnositelj zahtjeva je ponovno zatražio od Općinskog suda uvid u spis predmeta, međutim predsjednica suda ga je dopisom od dana 7. studenog 2005. godine odbila s opravdanjem kako je spis predmeta dostavljen *VSRH*-u radi odlučivanja o zahtjevu za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude. *VSRH* je dana 22. studenoga 2005. godine odbio podnositeljev zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude. Podnositelj zahtjeva je u svom zahtjevu za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude pred *VSRH*-om tvrdio kako mu je povrijeđeno pravo obrane time što mu sud nije omogućio uvid u spis prije iznošenja obrane. U obrazloženju svoje odluke *VSRH* je, između ostalog, utvrdio kako su

---

²⁹ *Op. cit.* u bilj. 28., para. 27.

tvrdnje podnositelja zahtjeva o tome kako mu nije omogućen uvid u spis predmeta dok je bio u pritvoru irelevantne za odlučivanje o osnovanosti njegovog zahtjeva jer da je na glavnoj raspravi upoznat sa svim svojim pravima, nakon čega se odlučio braniti šutnjom i ne iznijeti svoju obranu.³⁰ Još jedan zahtjev za uvid u spis predmeta je podnositelj podnio dana 23. siječnja 2006. godine ali je ponovno bio odbijen uz navođenje razloga kako je spis predmeta dostavljen Općinskom sudu u Varaždinu.

Nakon iscrpljenog pravnog puta, podnositelj zahtjeva je odlučio podnijeti ustavnu tužbu pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske (dalje u tekstu: *USRH*). Međutim, ustavnu tužbu je dana 23. veljače 2006. godine *USRH* proglasio nedopuštenom iz razloga što se presuda Vrhovnog suda povodom zahtjeva za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude ne odnosi na meritum predmeta. Odredbom članka 62. stavka. 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske³¹ je propisano da svatko može podnijeti *USRH*-u ustavnu tužbu ako smatra da mu je pojedinačnim aktom tijela državne vlasti, tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave ili pravne osobe s javnim ovlastima, kojim je odlučeno o njegovim pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela, povrijeđeno ljudsko pravo ili temeljna sloboda zajamčena Ustavom Republike Hrvatske, odnosno Ustavom Republike Hrvatske zajamčeno pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu. U postupku povodom ustavne tužbe utvrđeno je da se osporavana presuda *VSRH* ne može smatrati pojedinačnim aktom u smislu članka 62. stavka 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, protiv kojega bi *USRH* trebao pružiti ustavnosudsku zaštitu.

O mjerodavnom domaćem pravu u ovom slučaju ćemo samo kratko jer će mjerodavno domaće pravo biti predmet obrađivanja jednog od narednih poglavlja ovog rada. Odredba članka 5. stavak 4. Zakona o kaznenom postupku³² (dalje u tekstu: *ZKP*) propisuje da se okrivljeniku mora osigurati dovoljno vremena i mogućnosti za pripremu obrane. Ova odredba je analogna odredbi članka 6. stavka 3. (b) Europske konvencije o ljudskim pravima. Odredba članka 164. stavka 5. *ZKP/97*³³ propisuje da okrivljenik ima pravo razgledati, prepisivati i preslikavati spise i predmete koji služe za utvrđivanje činjenica u postupku. Ova odredba *ZKP*-a je zapravo odredba kojom je hrvatski zakonodavac pravo na uvid u spis zajamčeno najbitnijim

---

³⁰ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, posl. br. Kr-83/05 od dana 22. studenoga 2005. godine.

³¹ Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (*Narodne novine* br. 99/1999, 29/2002, 49/2002).

³² Zakon o kaznenom postupku (*Narodne novine* br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017, 126/2019, 126/2019, 80/2022).

³³ Op.a. Zakon o kaznenom postupku koji je bio na snazi u vrijeme provođenja kaznenog postupka protiv podnositelja zahtjeva gospodina Branka Doleneća.

međunarodnim dokumentima pretočio u najbitniji zakon koji regulira postupanje u kaznenom postupku.

Člankom 34. Europske konvencije o ljudskim pravima je propisano kako ESLJP može primati zahtjeve bilo koje fizičke osobe, nevladine organizacije ili skupine pojedinaca koji tvrde da su žrtve povrede prava priznatih u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima ili dodatnim protokolima što ih je počinila jedna visoka ugovorna stranka. Gospodin Dolenc je na temelju ovog članka Europske konvencije o ljudskim pravima, očito nezadovoljan zaštitom koju (ni)su mu pružili VSRH i USRH, podnio zahtjev ESLJP-u tražeći da mu se zaštite Europskom konvencijom o ljudskim pravima zajamčena prava. Za ovaj rad je bitan dio presude u kojem se govori o navodnoj povredi članka 6. stavka 1. i stavka 3. Europske konvencije o ljudskim pravima.

Podnositelj zahtjeva je pred ESLJP-om prigovorio u vezi s povredom svog prava na pošteno suđenje u kaznenom postupku zbog toga što mu nije omogućen uvid u spis predmeta. Kao što smo gore prethodno naveli, prema članku 6. stavku 3. (b) Europske konvencije o ljudskim pravima „svatko optužen za kazneno djelo ima najmanje sljedeća prava: da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu svoje obrane“. Vlada Republike Hrvatske (dalje u tekstu: *Vlada*) je osporila tvrdnje podnositelja zahtjeva. Vlada je odgovorila na tvrdnje podnositelja tako da ih u potpunosti otklanja jer da podnositelj zahtjeva nije pravilno iskoristio sva domaća pravna sredstva jer je umjesto podnošenja ustavne tužbe protiv presude Županijskog suda u Čakovcu on podnio zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude VSRH-u. Sukladno članku 35. stavku 1. Europske konvencije o ljudskim pravima sud može razmatrati predmet samo nakon što su iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva, u skladu s općeprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i unutar razdoblja od četiri mjeseca od dana donošenja konačne odluke ako je konačna domaća odluka donesena nakon 1. veljače 2022., a ako je donesena prije 1. veljače 2022. onda u razdoblju od šest mjeseci od dana donošenja konačne domaće odluke.³⁴ Prema stavu Vlade zahtjev koji je podnositelj podnio pred ESLJP-om je nepravovremen iz razloga što je konačna domaća odluka, presuda Županijskog suda u Čakovcu donesena dana 17. svibnja 2005. godine dok je podnositelj zahtjeva podnio svoj zahtjev tek dana 19. svibnja 2006. godine. Podnositelj zahtjeva je tvrdio kako je pravilno iskoristio sva domaća pravna sredstva koja su mu bila na raspolaganju te da je izvanredni pravni lijek pred VSRH predstavljao pravno sredstvo za rješavanje povrede koja je bila predmet

---

³⁴ Kako podnijeti zahtjev, mrežne stranice Ureda zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, <https://uredzastupnika.gov.hr/europski-sud-za-ljudska-prava/kako-podnijeti-zahrtjev/436>, 26. listopada 2023. godine

njegovog prigovora u odnosu na kazneni postupak. ESLJP je utvrdio kako je upravo svrha šestomjesečnog roka da se pitanja koja se tiču primjene Europske konvencije o ljudskim pravima rješavaju u razumnom roku. Također, takvo pravilo štiti državna tijela od stanja neizvjesnosti kroz dulje vremensko razdoblje. Na kraju krajeva, opravdano ESLJP ističe kako je samo u tom kratkom periodu moguće vjerodostojno ispitati i utvrditi činjenično stanje pojedinog predmeta. Sud treba utvrditi može li se izvanredni pravni lijek pokrenut pred VSRH-om koji je odbijen kao i ustavna tužba pred USRH-om koja je odbačena smatrati pravnim sredstvima u smislu članka 35. stavka 1. Konvencije o ljudskim pravima. U slučaju pozitivnog odgovora na to pitanje, šestomjesečni rok za podnošenje zahtjeva ESLJP-u treba računati od datuma odluke USRH o odbacivanju ustavne tužbe podnositelja zahtjeva. ESLJP smatra da on u svakome predmetu ima nadležnost ocijeniti pruža li dotično pravno sredstvo mogućnost dobivanja djelotvorne i dostatne zadovoljštine u smislu općepriznatih pravila međunarodnog prava koja se odnose na iscrpljenje domaćih pravnih sredstava, te ga, ako to nije slučaj isključiti iz daljnjeg razmatranja primjenom navedenog šestomjesečnog roka. Presudom *Akdivar i dr. protiv Turske*³⁵ ESLJP je naglasio kako se za primjenu pravila o šestomjesečnom roku treba uzeti u obzir da se ono primjenjuje u kontekstu mehanizama za zaštitu ljudskih prava koje su se ugovorne strane obvezale uspostaviti. Sukladno tome, članak 35. Europske konvencije o ljudskim pravima se treba primjenjivati uz određeni stupanj fleksibilnosti i bez prekomjernog formalizma. Što se tiče zahtjeva za izvanredno preispitivanje pravomoćne sudske presude pred VSRH-om, istog je ESLJP uzeo u obzir kao pravno sredstvo u kaznenom postupku u predmetu *Kovač protiv Hrvatske*.³⁶ Sukladno tome, bez obzira na utvrđenje USRH-a da se odluka VSRH-a donesena povodom tog zahtjeva nije odnosila na meritum predmeta, ESLJP smatra da je podnositelj zahtjeva pravilno iskoristio dostupna domaća pravna sredstva, iscrpio cijeli dostupni pravni put te poštivao pravilo o šestomjesečnom roku za podnošenje zahtjeva pred ESLJP-om. Stoga sud proglašava dopuštenim dio zahtjeva koji se odnosi na prigovore o navodnoj povredi članka 6. Europske konvencije o ljudskim pravima.

Ocjena ESLJP-a povodom ovih prigovora podnositelja zahtjeva je takva da on ističe kako članak 6. Europske konvencije okrivljeniku jamči pravo da djelotvorno sudjeluje u kaznenom postupku. ESLJP ističe kako članak 6. stavak 3. (b) Europske konvencije o ljudskim pravima okrivljeniku jamči „odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu svoje obrane“, pa stoga podrazumijeva da aktivnosti obrane koje se poduzimaju u ime okrivljenika mogu obuhvaćati sve ono što je potrebno za pripremu glavne rasprave. Prvenstveno, podnositelju zahtjeva je na

---

³⁵ *Akdivar i dr. protiv Turske*, zahtjev br. 21893/93, presuda od dana 16. rujna 1996. godine.

³⁶ *Kovač protiv Hrvatske*, zahtjev br. 503/05, presuda od dana 12. srpnja 2007. godine.

teret stavljeno više od dvadeset točaka optužnice za kazneno djelo krađe i teške krađe iz Kaznenog zakona Republike Hrvatske³⁷ te mu je prijetila bezuvjetna kazna zatvora. Pitanje vremenskog razdoblja i mogućnosti koje su okrivljeniku ostavljeni na raspolaganje treba ocijeniti u svjetlu okolnosti svakog pojedinog predmeta. Činjenica je da je spis predmeta u ovom postupku poprilično opsežan uzimajući u obzir sve za što ga se tereti. ESLJP je utvrdio da je podnositelj zahtjeva kroz cijeli postupak prigovarao kako se nije mogao adekvatno pripremiti za svoju obranu jer mu kroz cijeli postupak nije bilo omogućeno da pristupi cijelom spisu a što je uporno tražio. Vlada je tvrdila kako podnositelju nije bilo povrijeđeno pravo na obranu jer da se on branio šutnjom. „Iako se utvrđuje da podnositelj zahtjeva na toj raspravi nije izjavio ništa u svoju obranu, ne može se bezrezervno prihvatiti da je to učinio zbog toga što se ne želi braniti. U vezi s time, određenu težinu nosi podnositeljeva tvrdnja da se nije mogao braniti jer mu uopće nije bio propisno omogućen uvid u spis predmeta“.³⁸ Gledajući kazneni postupak u cjelini može se zaključiti kako između prvostupanjskog i drugostupanjskog suda nije bilo kontakta s ciljem da se podnositelju zahtjeva omogući potpun i nesmetan uvid u spis predmeta, odnosno ispunjenje njegovih stalnih zahtjeva. Ako uzmemo u obzir da je podnositelj bio aktivan u kaznenom postupku, odnosno da se na sve presude žalio, dolazimo do zaključka kako je podnositelj imao opravdani interes za proučavanje spisa predmeta a sve to u svrhu što učinkovitije obrane. Prema stavu ESLJP-a, činjenica što se spis nalazi na drugostupanjskom sudu sama po sebi ne opravdava odbijanje podnositeljevih zahtjeva za uvid u spis predmeta. Čak i nakon konačnog odbijanja zahtjeva za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude od strane VSRH, podnositelj je i dalje imao interes za uvid u predmet spisa s obzirom da je imao mogućnost podnijeti ustavnu tužbu.

Konačni stav i ocjena ESLJP-a u predmetu *Dolenec protiv Hrvatske* je takva da je: „Sud već u više navrata utvrdio da su neograničeni pristup spisu predmeta i neograničena uporaba svih vrsti bilježaka, uključujući, ako je to potrebno i mogućnost dobivanja preslika relevantnih dokumenata, važna jamstva poštenog suđenja u kaznenom postupku. Budući da podnositelju zahtjeva u ovome predmetu nije bio omogućen takav pristup, to znači da nije mogao na odgovarajući način pripremiti obranu i da mu nije osigurana jednakost u postupku. Ako se u obzir uzmu sve okolnosti predmeta, Sud nalazi da je podnositelju zahtjeva pravo na obranu u

---

³⁷ Članak 228. i 229. Kaznenog zakona (*Narodne novine br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021, 114/2022, 114/2023*).

³⁸ *Op. cit.* u bilj. 28., para. 214.

kaznenom postupku koji se vodio protiv njega u cjelini bilo narušeno u tolikoj mjeri da to predstavlja povredu članka 6. stavka 1. Konvencije zajedno s člankom 6. stavkom 3.“³⁹

Zaključno, ono što je bitno u predmetu *Dolenec protiv Hrvatske* je to da ESLJP pruža zaštitu okrivljenicima u slučaju povrede njihova prava na uvid u spis jer smatra to pravo jednim od bitnijih prava obrane kojim se obrani pruža mogućnost da se učinkovito pripreme na raspravljanje u kaznenom postupku.

Uz navedenu povredu članka 6. Konvencije o ljudskim pravima, ESLJP je utvrdio da je Republika Hrvatska povrijedila i prava zajamčena člankom 3. Konvencije o ljudskim pravima. Podnositelj zahtjeva je potraživao od Republike Hrvatske isplatu od 51.793,00 eura na ime nematerijalne štete i 7.655,17 eura na ime materijalne štete. ESLJP je jednoglasno utvrdio da je Republika Hrvatska u kaznenom postupku uistinu povrijedila njegovo pravo na obranu jer mu nije omogućen cjeloviti uvid u spis predmeta te je ta činjenica kod podnositelja izazvala određene tjelesne i duševne patnje. Kao posljedica toga, ESLJP je podnositelju zahtjeva dosudio iznos od 1.000,00 eura na ime nematerijalne štete, uvećano za sve poreze koji bi mu se mogli zaračunati. Potraživanje na ime materijalne štete sud je odbio uz obrazloženje kako ne primjećuje bilo kakvu uzročnu vezu između utvrđenih povreda i navodne materijalne štete. Također, podnositelj zahtjeva je potraživao i 24.400,00 kuna za troškove pravnog zastupanja pred ESLJP. Sud je podnositelju zahtjeva, uzimajući u obzir složenost predmeta, dosudio 3.400 eura troškova pravnog zastupanja pred ESLJP-om.

---

³⁹ *Op. cit.* u bilj. 28., para. 218.

2.2. Direktiva 2012/13/EU o pravu na informiranje u kaznenom postupku

U punom svom nazivu, Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku (dalje u tekstu: *Direktiva o pravu na informiranje*)⁴⁰ predstavlja najrelevantniji dokument koji je donesen u okviru Europske unije, a regulira predmet ovog diplomskog rada. Direktiva je donesena dana 22. svibnja 2012. godine, a stupila je na snagu sukladno svome članku 13. dvadesetog dana od dana objave u Službenom listu Europske unije, točnije dana 21. lipnja 2012. godine. Ne ulazeći u specifičnu materiju primjenjivanja direktiva, potrebno je da čitatelj ovog rada zna kako direktive Europske unije nisu izravno primjenjive kao što su to npr. uredbe Europske unije. Prema članku 288. stavku 3. Ugovora o funkcioniranju Europske unije⁴¹ direktiva je obvezujuća, u pogledu rezultata koji je potrebno postići, za svaku državu članicu kojoj je upućena, a odabir oblika i metoda postizanja tog rezultata prepušten je nacionalnim tijelima. Što praktično znači da se osoba ne može izravno pozivati na prava zajamčena pojedinom direktivom, ali pojedina država članica je obvezna svaku pojedinu direktivu transponirati u unutarnji pravni poredak.

Člankom 82. stavkom 2. Ugovora o funkcioniranju Europske unije je propisano kako Europski parlament i Vijeće mogu direktivama donesenima u skladu s redovnim zakonodavnim postupkom utvrditi minimalna pravila potrebna za olakšavanje uzajamnog priznavanja presuda i sudskih odluka te policijske i pravosudne suradnje u kaznenim stvarima s prekograničnim elementima. U tim se pravilima uzimaju u obzir razlike pravnih tradicija i sustava država članica. Tim člankom se predviđa utvrđivanje minimalnih pravila koja će se primjenjivati u državama članicama. Zajednička minimalna pravila bi trebala dovesti do jačanja povjerenja u kaznenopravne sustave svih država članica što nužno vodi do jednakosti svih državljana država članica.

Direktiva o pravu na informiranje nameće obveze obavješćivanja optuženih osoba o njihovim pravima u kaznenom postupku, što svakako uključuje njihovo pravo na pristup materijalima iz predmeta kako bi mogli učinkovito pripremiti svoju obranu.⁴² U odredbama Direktive o pravu na informiranje stoji kako bi dokumente i druge dokaze (zvučni, video mediji i sl.) koji su ključni za pobijanje odluka o uhićenju ili zadržavanju osumnjičenika ili okrivljenika, trebalo učiniti dostupnima osumnjičenicima ili okrivljenicima, odnosno njihovim

---

⁴⁰ Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku, Službeni list Europske unije L 142, od dana 01. lipnja 2012. godine.

⁴¹ Ugovor o funkcioniranju Europske unije, Službeni list Europske unije C 202, od dana 7. lipnja 2016. godine.

⁴² Priručnik o europskom pravu u području pristupa pravosuđu, Agencija Europske unije za temeljna prava, Vijeće Europe, siječanj 2016.

braniteljima najkasnije prije nego li za to nadležno tijelo treba odlučiti o zakonitosti navedene odluke o uhićenju ili zadržavanju. Direktiva o pravu na informiranje jamči pristup materijalnim dokazima, bez obzira na to jesu li u korist ili na štetu osumnjičenika ili okrivljenika. Međutim, u Direktivi o pravu na informiranje je također predviđeno da se pristup materijalnim dokazima, odnosno spisu, može uskratiti u skladu s nacionalnim pravom, kada takav pristup može ugroziti živote ili temeljna prava drugih osoba. Navedena ograničenja treba tumačiti restriktivno i u skladu s člankom 6. Europske konvencije o ljudskim pravima te onako kako se tumače u praksi ESLJP-a.⁴³ Također, pristup navedenim materijalima odnosno uvid u spis predmeta bi trebalo pružati besplatno. Također je u uvodnim odredbama Direktive o pravu na informiranje predviđeno pravo pobijanja mogućih propusta ili odbijanja nadležnih tijela da pruže određene informacije ili omoguće pristup materijalima.

Člankom 4. stavkom 2. Direktive o pravu na informiranje propisano je kako obavijest o pravima kod uhićenja, između ostalog, treba sadržavati i informacije o tome kako osumnjičenik ili okrivljenik ima pravo pristupa spisu predmeta.

Članak 7. Direktive o pravu na informiranje koji regulira pravo pristupa spisu predmeta glasi:

1. *„Kada je osoba uhićena ili zadržana u bilo kojoj fazi kaznenog postupka, države članice osiguravaju da dokumenti povezani s predmetnim slučajem koji se nalaze u posjedu nadležnih tijela, a koji su ključni za djelotvorno pobijanje, u skladu s nacionalnim pravom, zakonitosti uhićenja ili zadržavanja, budu dostupni uhićenim osobama ili njihovim odvjetnicima.“*
2. *„Države članice osiguravaju da tim osobama ili njihovim odvjetnicima bude zajamčen pristup barem svim onim materijalnim dokazima koji se nalaze u posjedu nadležnih tijela, bez obzira na to jesu li ti dokazi u korist ili na štetu osumnjičenika ili okrivljenika, kako bi se osigurala pravičnost postupka i kako bi oni pripremili obranu.“*
3. *„Ne dovodeći u pitanje stavak 1., pristup materijalima iz stavka 2., osigurava se pravovremeno kako bi se omogućilo djelotvorno ostvarivanje prava na obranu, a najkasnije prilikom podnošenja optužnice sudu na razmatranje. Ako u posjed nadležnih tijela dođu dodatni materijalni dokazi, pristup tim dokazima se osigurava pravovremeno kako bi se omogućilo njihovo razmatranje.“*

---

⁴³ *Op. cit.* u bilj. 40., para. 32.

4. „Odstupajući od stavaka 2. i 3., te pod uvjetom da se time ne dovodi u pitanje pravo na pravično suđenje, pristup određenim materijalima može se uskratiti, kada bi takav pristup mogao dovesti do ozbiljnog ugrožavanja života ili temeljnih prava druge osobe, ili ako bi takvo ukraćivanje bilo prijeko potrebno radi zaštite važnog javnog interesa, kao što je to u slučajevima kada bi pristup mogao ugroziti istragu koja je u tijeku ili ozbiljno naštetiti nacionalnoj sigurnosti države članice u kojoj se vodi kazneni postupak. Države članice osiguravaju da, u skladu s postupcima nacionalnog prava, odluka o uskraćivanju pristupa određenim materijalima u skladu s ovim stavkom, bude donesena od strane pravosudnog tijela ili da barem podliježe preispitivanju od strane suda.“
5. „Pristup, kako je naveden u ovom članku, osigurava se besplatno.“⁴⁴

Direktiva o pravu na informiranje je u prvom planu donesena u svrhu jačanja procesnih prava okrivljenika. Ona također prepoznaje važnost prava na uvid u spis predmeta kao jednog od temeljnih prava okrivljenika koje omogućava da se obrana izjednači s optužbom. Sukladno praksi ESLJP-a konvencijska, ali i prava koja se reguliraju direktivama Europske unije trebaju biti praktično i učinkovito sredstvo a ne samo teorijska i iluzorna prava.⁴⁵

2.2.1. Praksa Suda Europske unije u primjeni Direktive o pravu na informiranje

Kako bismo imali što bolji uvid u navedeni članak 7. Direktive o pravu na informiranje pametno je konzultirati praksu Suda Europske unije (dalje u tekstu: *Europski sud*). Tako se za potrebe ovog rada analizirala presuda u predmetu C-608/21.⁴⁶ Iako se zahtjev za prethodnu odluku odnosi na tumačenje članka 6. stavka 2. i članka 8. stavka 1. Direktive o pravu na informiranje koji reguliraju „pravo na informiranje o optužbama“ i „vođenje evidencije i pravne lijekove“, presuda je relevantna za pravo na uvid u spis jer zapravo pokazuje kako u ovom konkretnom slučaju bugarski zakon ne predviđa pravo na uvid u spis iz članka 7. Direktive o pravu na informiranje osobi koja je *osumnjičena* za kazneno djelo već isključivo onim osobama koje su *optužene* za kazneno djelo.

---

⁴⁴ *Op. cit.* u bilj. 40., članak 7.

⁴⁵ Bitanga, Marijan, Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku, Županijski sud u Zadru, Projekt JUST/2014/JTRA/EJTR/6863.

⁴⁶ Presuda Suda (četvrto vijeće), predmet C-608/21, od dana 25. svibnja 2023. godine.

Policijski službenik je dana 2. rujna 2020. godine izdao nalog kojim se nalaže primjena prisilne upravne mjere protiv određene osobe (op.a. u presudi su imena osoba anonimizirana), odnosno njezino zadržavanje u trajanju do 24 sata zbog sumnje u počinjenje kaznenog djela. U tom nalogu je policijski službenik popisao pravne i činjenične razloge za zadržavanje osobe. Osoba je dana 3. rujna 2020. godine pobijala zakonitost navedenog naloga pred Općinskim sudom u Sofiji, istim sudom koji je uputio Europskom sudu zahtjev za prethodnu odluku. U tom postupku pobijanja zakonitosti naloga, policijska tijela su dostavila pisana izvješća u kojima je navedeno da je dana 2. rujna 2020. godine, oko 11.20, kao sudionik prosvjeda na području grada Sofije, ispred zgrade Nacionalne skupštine, osoba pokušala probiti uspostavljen policijski kordon na način da je rukama i nogama udarala u štitove policijskih službenika te im upućivala cinične primjedbe, zbog čega je osoba uhićena i zadržana. Policijska tijela nisu dokazala kako je u trenutku zadržavanja osobi bilo omogućeno da u svrhu informiranja pristupi izvješćima policijskih službenika od dana 2. i 3. rujna 2020. godine. U svojoj izjavi od dana 2. rujna 2020. godine osoba je navela kako je istina da je sudjelovala na navedenim prosvjedima ali da ista nije počinila ono što joj se stavlja na teret jer da je zbog povećanog pritiska mnoštva pogurana prema policijskom kordonu, nakon čega su policijski službenici odmah nad njom nezakonito primijenili fizičku silu. Osobi je na temelju naloga općinskog državnog odvjetnika u Sofiji utvrđen „lakši oblik huliganizma“. Osoba odlukom Općinskog suda u Sofiji nije proglašena krivom jer se navedeno nije moglo dokazati. Sud koji je uputio zahtjev je naveo kako u okviru glavnog postupka mora ispitati zakonitost naloga za zadržavanje osobe. Utvrđuje se kako je zadržavanje osoba za koje postoje indicije da su počinile kazneno djelo predstavlja prisilnu upravnu mjeru koja ima obilježja pojedinačnog upravnog akta s ciljem osiguravanja toga da osoba bude prisutna i ne počini neko drugo kazneno djelo. Prema nacionalnoj sudskoj praksi, kako bi se donijela takva mjera, nije potrebno da se kategorički i nedvojbeno utvrđuje da je osoba o kojoj je riječ kriva za kazneno djelo u smislu Kaznenog zakona jer se ti dokazi moraju podnijeti u okviru kaznenog postupka, a ne u okviru upravnog postupka. Za navedeno je dovoljno da postoje određene indikacije kojima se navodi da je kazneno djelo počinjeno i koje opravdavaju vjerojatno postojanje sumnje da je dotična osoba u njemu sudjelovala. Općinski sud u Sofiji pojašnjava kako su na temelju domaćeg prava činjenični i pravni razlozi zadržavanja temeljni uvjeti valjanosti naloga koji izda policijsko tijelo. Međutim, u vezi s tim Vrhovni sud Bugarske navedeno tumači na način da je dopušteno da se informacije o činjeničnim i pravnim razlozima nalaze i u drugim dokumentima a ne u pisanom nalogu za zadržavanje, čak i ako to nije priopćeno osobi za vrijeme u kojem joj je oduzeto temeljno pravo na slobodu.

Prvenstveno, treba uzeti u obzir činjenicu kako je Općinski sud u Sofiji u svom zahtjevu za prethodnu odluku Europskom sudu istaknuo da pravo na pristup spisu osoba u svojstvu „osumnjčenika“, koje je propisano u članku 7. Direktive o pravu na informiranje, nije preneseno u bugarsko pravo te stoga nije zajamčeno tim osobama. Prema Zakoniku o kaznenom postupku Bugarske to pravo se omogućava isključivo „optuženicima“. Iz toga zaključujemo da se zadržanoj osobi koja je osumnjčena za kazneno djelo oduzima mogućnost prikladnog i djelotvornog ostvarivanja svojih prava na obranu i pobijanja pred sudom zakonitosti naloga kojim je određeno njezino zadržavanje jer joj se ne pružaju informacije i dokumenti koji sadrže činjenične i pravne razloge zadržavanja.⁴⁷

Članak 6. stavak 2. Direktive o pravu na informiranje glasi: „*Države članice osiguravaju da osumnjičeni ili okrivljenici dobiju informacije o kaznenim djelima za koja se sumnja ili za čije počinjenje su okrivljeni. Te se informacije dostavljaju žurno i uz toliko detalja koliko je potrebno kako bi se osigurala pravičnost postupka i djelotvorno ostvarivanje prava na obranu.*“.

Pogledamo li tekst odredbe članka 7. Direktive o pravu na informiranje dolazimo do zaključka kako se člankom 7. koji nalaže da uhićenim ili zadržanim osobama i njihovim braniteljima budu dostupni dokumenti koji su ključni za djelotvorno pobijanje zakonitosti njihova uhićenja ili njihova zadržavanja, upravo dopunjava obveza informiranja iz članka 6. stavka 2. Direktive o pravu na informiranje.

Slijedom svega navedenog, osobi koja je uhićena i zadržana u bugarskom zatvoru, zbog nepostojanja dostatnih informacija u nalogu za zadržavanje o razlozima za to zadržavanje kao i zbog odbijanja mogućnosti pristupa relevantnim informacijama i dokumentima na kojima se to zadržavanje temelji, je povrijeđeno pravo na obranu u konkretnom slučaju.

Ovaj predmet pokazuje da je Bugarska država članica koja Direktivu o pravu na informiranje nije transponirala u svoj Zakonik o kaznenom postupku. Takav pristup država članica ugrožava temeljnu ideju i smisao Europske unije i suradnje između država članica u kaznenopravnim stvarima jer državljani članica Europske unije imaju očekivanja da će se njihova prava, kako su zajamčena u državi čiji su državljani, poštivati i priznavati jednako i u drugim državama članicama.

---

⁴⁷ *Ibid.*, para. 31.

3. UNUTARNJE (DOMAĆE) UREĐENJE PRAVA NA UVID U SPIS

Temeljni i najviši pravni akt u Republici Hrvatskoj je Ustav Republike Hrvatske⁴⁸ (dalje u tekstu: *Ustav*). Njegovim člankom 29. stavkom 2. propisano je da u slučaju sumnje ili optužbe zbog kažnjivog djela osumnjičenik, okrivljenik ili optuženik ima pravo da u najkraćem roku bude obaviješten potanko i na jeziku koji razumije o naravi i razlozima optužbe koja se diže protiv njega i o dokazima koji ga terete, također Ustavom mu se jamči da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu obrane. Ova Ustavom zajamčena prava su zapravo analogna onim pravima koja Europska konvencija o ljudskim pravima jamči svojim člankom 6. Ustavna prava su temelj svakog pravnog poretka i podložna su dopuni i razradi zakonima i drugim propisima. U Republici Hrvatskoj zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom, a ostali propisi i s Ustavom i sa zakonom.⁴⁹

Uz ostale propise koji utječu na kazneni postupak, Zakon koji prvenstveno regulira prava stranaka i sudionika u kaznenom postupku je Zakon o kaznenom postupku.⁵⁰ Jamstva koja su predviđena Europskom konvencijom o ljudskim pravima, Direktivom o pravu na pristup informacijama i člankom 29. Ustava detaljno su razrađena odredbama ZKP-a.

U narednim poglavljima obradit ćemo ZKP, odnosno njegove odredbe koje se odnose na uvid u spis predmeta, prikazati primjenu u praksi i konzultirati neke od odluka hrvatskih sudova.

---

⁴⁸ Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine br. 56/1990, 135/1997, 113/2000, 28/2001, 76/2010, 5/2014).

⁴⁹ *Ibid.*, članak 5. stavak 1.

⁵⁰ *Op. cit.* u bilj. 32.

3.1. Zakon o kaznenom postupku

Glavom XII. ZKP-a u odjeljku 4. „Uvid u spis“ je regulirano pravo na uvid u spis. Definicija prava na uvid u spis, odnosno sve ono što to pravo obuhvaća, dana je u članku 183. ZKP-a koji propisuje:

- (1) *„Pravo na uvid u spis obuhvaća pravo razgledavanja, prepisivanja, preslikavanja i snimanja spisa predmeta u skladu sa ZKP-om i državnoodvjetničkog spisa u skladu s posebnim zakonom. Pravo na uvid u spis obuhvaća i razgledavanje predmeta koji služe za utvrđivanje činjenica u postupku.“*
- (2) *„Pravo uvida u spis u kojem je postupanje tajno, nejavno ili je isključena javnost dopušteno je u skladu sa ZKP-om samo osobama koje mogu sudjelovati u tom postupku.“*
- (3) *„Podaci o djetetu koje sudjeluje u postupku predstavljaju tajnu, kao i podaci koji su takvima proglašeni prema posebnom zakonu.“*
- (4) *„Uvid u podatke koji su tajni odobrava se u skladu s odredbama ZKP-a i posebnog zakona.“*
- (5) *„Ako postoji bojazan da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili njemu blisku osobu izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega (ugroženi svjedok) sudac istrage će na prijedlog državnog odvjetnika ili po službenoj dužnosti na odgovarajući način (prijepisom zapisnika ili službene zabilješke bez podataka o istovjetnosti osobe, njihovim izdvajanjem u posebni omot i slično) zaštititi tajnost podataka tih osoba koji su u spisu.“*
- (6) *„Osoba kojoj je dopušten uvid u spis tijekom izvida, istraživanja te istrage i rasprave koje su određene tajnom upozorit će se da je dužna čuvati kao tajnu podatke koje je saznala kao i podatke iz stavka 3. ovog članka, te da je odavanje tajne kazneno djelo. To će se zabilježiti u spisu koji se razgledava, uz potpis osobe koja je upozorena.“*
- (7) *„Uvid u spis dopušta i omogućuje tijelo koje vodi postupak, ako ZKP-om nije drugačije određeno, a kad je postupak završen, uvid u spis dopušta predsjednik suda ili službena osoba koju on odredi.“*
- (8) *„Svakome, u čijem je to opravdanom interesu, može se dopustiti uvid u spis u skladu sa ZKP-om.“*

Prava zajamčena ovim člankom ZKP-a mogu se ostvarivati od strane svakoga u čijem je to opravdanom interesu. Procjenu radi li se o opravdanom interesu koji opravdava uvid u spis predmeta obavlja tijelo koje vodi postupak. Ako takav interes uistinu postoji onda je to nadležno tijelo dužno dati odobrenje da određena osoba koja ima opravdani interes razgleda, prepíše, preslika ili snimi spis predmeta. Kada nadležno tijelo osobi koja ima opravdani interes odobri uvid u spis predmeta, ne može se to dano odobrenje shvatiti kao odobrenje za javno objavljivanje cijelog ili dijela spisa. Naime, ono što može biti zanimljivo za osobe koje žele ostvariti uvid u spis nekog predmeta iz razloga znanstvenog ili drugog istraživanja, to se pravo ne jamči odredbom ovog članka ZKP-a nego je za takvo odobravanje, sukladno odredbama Sudskog poslovnika,⁵¹ nadležan predsjednik suda u okviru poslova sudske uprave.⁵²

Odredbom članka 64. stavka 1. ZKP-a su određena prava okrivljenika u kaznenom postupku koji, između ostalih taksativno nabrojanih prava, ima i pravo na uvid u spis predmeta. Stavkom 2. istoga članka ZKP-a propisano je da se ZKP-om posebno propisuje kada se okrivljenik mora obavijestiti o pravima iz stavka 1. toga članka. U slučaju da se okrivljenika propusti upoznati s tim njegovim pravima, nastupit će posljedice propisane ZKP-om. Člankom 108. stavkom 1. ZKP-a je propisano da se prilikom uhićenja uhićeniku mora odmah predati pisana pouka o pravima, osim u iznimnim slučajevima. Člankom 108.a ZKP-a, koji propisuje što sve pouka o pravima sadrži, propisano je kako ona sadrži obavijest o pravu na uvid u spis predmeta sukladno odredbama ZKP-a.

Budući da ZKP pravo uvida u spis daje strankama, odnosno i okrivljeniku i branitelju,⁵³ javlja se pitanje u kojem trenutku oni stječu to pravo. Također, uz okrivljenika i branitelja, pravo na uvid u spis se jamči žrtvi, oštećeniku i njihovom opunomoćeniku, a ako bi raniji uvid u spis utjecao na njihov iskaz, pravo na uvid u spis stječu tek nakon što su ispitani.

Što se tiče trenutka u kojem okrivljenik i branitelj stječu pravo na uvid u spis, taj trenutak je određen ZKP-om i teče od trenutka:

- 1) nakon što je okrivljenik ispitan, ako je ispitivanje obavljeno prije donošenja rješenja o provođenju istrage, odnosno prije dostave obavijesti o provođenju dokaznih radnji
- 2) od dostave rješenja o provođenju istrage
- 3) od dostave obavijesti o provođenju dokaznih radnji
- 4) od dostave privatne tužbe

---

⁵¹ Sudski poslovnik (Narodne novine br. 37/2014, 49/2014, 8/2015, 35/2015, 123/2015, 45/2016, 29/2017, 33/2017, 34/2017, 57/2017, 101/2018, 119/2018, 81/2019, 128/2019, 39/2020, 47/2020, 138/2020, 147/2020, 70/2021, 99/2021, 145/2021, 23/2022, 12/2023, 122/2023).

⁵² Pavišić, Berislav, Komentar Zakona o kaznenom postupku s priložima, Templar-book, Šmrika, 2015.

⁵³ *Op. cit.* u bilj. 32., članak 184. stavak 1. i 4.

- 5) ako je provedena hitna dokazna radnja prema poznatom okrivljeniku, a nisu ispunjeni neki od ranije navedenih uvjeta, okrivljenik i branitelj imaju pravo uvida u zapisnik o provođenju te radnje najkasnije u roku od 30 dana od dana njezina provođenja.⁵⁴

Ako uzmemo u obzir da okrivljenik i branitelj pravo na uvid u spis ili predmete koji terete okrivljenika stječu tek nakon što je okrivljenik ispitan, tada dolazimo do zaključka kako ZKP okrivljeniku koji još nije ispitan brani uvid u spis. Na taj način ZKP daje očitu prednost optužbi koja u trenutku ispitivanja okrivljenika ima saznanja o dokazima koji terete okrivljenika, dok okrivljenik nema saznanja u kojoj mjeri optužba raspolaže predmetima i informacijama kako bi zapravo prilagodio svoju obranu otkrivenim činjenicama od strane optužbe. Istina je kako okrivljenik ima pravo prije ispitivanja biti upoznat s osnovama sumnje da je počinio kazneno djelo koje mu se stavlja na teret, ali to ne znači davanje opširnih informacija o dokazima koji postoje protiv njega, niti pravo uvida u cjelokupni do tada sastavljeni spis predmeta.⁵⁵ Iz intervjua koji sam proveo s odvjetnikom koji se isključivo bavi kaznenim pravom došao sam do saznanja kako se zapravo vrlo brzo dolazi do ostvarivanja prava na uvid u spis jer u slučajevima kada se radi o težim kaznenim djelima okrivljenik će biti uhićen, a odredbe ZKP-a propisuju relativno kratke rokove da uhićenika nakon uhićenja ispituju ili puste na slobodu. Tako je odvjetniku u jednom predmetu onemogućen uvid u spis predmeta iako je državni odvjetnik ispitao njegovog branjenika u svojstvu osumnjičenika s objašnjenjem kako su u tijeku izvidi koji su tajni i da u tom konkretnom trenutku on nema pravo na uvid u spis. Odvjetnik je podnio pritužbu na takvo postupanje Županijskog državnog odvjetništva te ga je Zamjenica glavne državne odvjetnice Republike Hrvatske izvijestila kako je Županijsko državno odvjetništvo postupilo suprotno odredbama ZKP-a.

Iz prethodnog izlaganja o Europskoj konvenciji o ljudskim pravima vidimo da u praksi ESLJP-a postoji, ne baš u tolikoj mjeri usklađeno, postupanje da se okrivljeniku kojem je oduzeta sloboda pravo uvida u spis omogućuje prije nego okrivljenicima kojima nije oduzeta sloboda. Odredbe ZKP-a u tom smislu nisu u suprotnosti s praksom ESLJP-a.

Ustav propisuje kako se slobode i prava mogu ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje. Svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju.⁵⁶ Razlozi koji se često javljaju kao opravdanje da se okrivljeniku i njegovom branitelju ograniči

---

⁵⁴ *Op. cit.* u bilj. 32., članak 184. stavak 4. i 5.

⁵⁵ *Op. cit.* u bilj. 7., str. 45.

⁵⁶ *Op. cit.* u bilj. 48., članak 16.

pravo na uvid u spis predmeta, a koji su razvijeni u poredbenim pravnim sustavima i praksi ESLJP-a, su zaštita osoba (u pravilu svjedoka) te sprječavanje ugroze istrage koja je u tijeku.⁵⁷ ZKP u svojim člankom 184.a propisuje u kojim se okolnostima strankama u postupku može uskratiti pravo na uvid u spis. Okrivljeniku se može uskratiti pravo na uvid u dio ili cijeli spis najdulje trideset dana od dana dostave rješenja o provođenju istrage ako postoji opasnost da će se uvidom u dio ili cijeli spis ugroziti svrha istrage onemogućavanjem ili otežavanjem prikupljanja važnog dokaza ili bi se time ugrozio život, tijelo ili imovina velikih razmjera. Kada se ne provodi istraga, uskrata uvida u dio ili cijeli spis može se odrediti zbog ugrožavanja života, tijela ili imovine velikih razmjera najdulje trideset dana od dostave obavijesti o provođenju dokaznih radnji. O tome hoće li okrivljeniku biti uskraćeno pravo na uvid u spis do podizanja optužnice odlučuje državni odvjetnik rješenjem koje ne treba sadržavati obrazloženje. Protiv rješenja kojim se okrivljeniku uskraćuje pravo na uvid u spis, okrivljenik ima pravo žalbe u roku od tri dana. Navedena žalba se podnosi državnom odvjetniku koji je donio to rješenje koji ju odmah dostavlja sucu istrage uz navođenje razloga zbog čega je okrivljeniku uskraćeno pravo na uvid u spis. Okrivljenik nema pravo uvida u obrazloženje državnog odvjetnika. S obzirom da se radi o ograničenju prava obrane koje se može pokazati ključnim, radi se o žurnom postupanju i o navedenoj žalbi okrivljenika sudac istrage treba odlučiti u roku od 48 sati. Odluka suca istrage kojom se odbija žalba okrivljenika dostavit će se okrivljeniku bez obrazloženja, a državnom odvjetniku s obrazloženjem. Postavlja se pitanje transparentnosti ovog postupka, gdje zapravo okrivljenik nema ideju zbog čega mu se konkretno uskraćuje pravo na uvid u spis, a u žalbenom postupku pred sucem istrage također nema obrazloženja uskrate navedenog prava. Međutim, interesi istrage i zaštite osoba i imovine pretežu nad pravom okrivljenika da saznaje konkretni razlog zbog čega mu se uskraćuje pravo na uvid u spis, tim više što će mu se ono omogućiti vrlo brzo nakon proteka roka. Okrivljeniku koji se nalazi u istražnom zatvoru ne može se uskratiti uvid u spis predmeta koji je od značaja za ocjenu postojanja osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo i postojanja okolnosti na kojima se temelji odluka o određivanju ili produljenju istražnog zatvora.⁵⁸ Ovim odredbama ZKP-a u hrvatski pravni poredak u potpunosti je transponiran članak 7. Direktive o pravu na informiranje.

Prepoznavanjem i jamčenjem prava na uvid u spis predmeta hrvatski zakonodavac je odredbe ZKP-a uskladio i s odredbama Europske konvencije o ljudskim pravima koje jamče odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu svoje obrane.

---

⁵⁷ *Op. cit.* u bilj. 7., str. 47.

⁵⁸ *Op. cit.* u bilj. 32., članak 184.a.

3.2. Poslovník državnog odvjetništva

Što se tiče državnoodvjetničkog spisa, pravo na uvid u taj spis je omogućeno sukladno odredbama Poslovníka državnog odvjetništva⁵⁹ (dalje u tekstu: *Poslovník*).

Sukladno Poslovníku uvid u spis i elektronički spis državnog odvjetništva osobama koje na to imaju pravo po zakonu ili po Poslovníku odobrava rješavatelj. Pravo na uvid u državnoodvjetnički spis obuhvaća sve ono što je propisano odredbama ZKP-a.⁶⁰ Ono što je zasigurno dobra stvar to je da stranke, njihovi punomoćnici i zastupnici te druge osobe koje imaju pravo uvida u spis i kojima je odobren uvid u spis, svoje pravo mogu ostvariti uvidom u spis putem sustava CTS.⁶¹ Sustav CTS je elektronički sustav kojim rukovodi Državno odvjetništvo Republike Hrvatske i pozitivna je stvar što se pravosuđe digitalizira i informatizira i na ovaj način.

---

⁵⁹ Poslovník državnog odvjetništva (Narodne novine br. 128/2019).

⁶⁰ *Ibid.*, članak 108.

⁶¹ *Ibid.*, članak 109.

3.3. Praksa hrvatskih sudova

Za potrebe ovog rada analizirali smo presudu Vrhovnog suda Republike Hrvatske poslovni broj Kr-59/14, od dana 04. lipnja 2014. godine, koja je „potvrđena“ odlukom Ustavnog suda Republike Hrvatske poslovni broj U-III/6422/2014, od dana 20. svibnja 2015. godine.

Presudom VSRH-a zahtjev osumnjičenika D. Č. za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude je odbijen kao neosnovan. Naime, presudom Općinskog suda u Ivanić-Gradu koja je potvrđena presudom Županijskog suda u Velikoj Gorici, utvrđeno je da je osumnjičenik u neubrojivom stanju počinio dva protupravna djela protiv osobne slobode, prijetnje, pa mu je određen prisilni smještaj u psihijatrijskoj ustanovi.

Po pravomoćnosti navedene presude okrivljenik je pravodobno podnio zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude. Na navedeni zahtjev je podneskom odgovorilo i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske koje je predložilo da se zahtjev odbije kao neosnovan.

Branitelj i okrivljenik su smatrali da mu je tijekom prvostupanjskog postupka bilo povrijeđeno pravo na obranu, jer mu je ograničavano, a dijelom i uskraćeno pravo na razmatranje i preslikavanje spisa. U zahtjevu je tvrdio kako je branitelj dana 29. prosinca 2013. godine uložio punomoć u spis i zatražio uvid u spis, što mu je, tek nakon intervencije jednog suca, omogućeno, ali samo u vremenu od 5 minuta, u kojem je jedva uspio označiti stranice čije preslikavanje traži. Iako je branitelj tom prilikom zatražio da preslika bude što prije gotova, jer je ročište zakazano za dan 14. siječnja 2014. godine, tražene preslike je uspio preuzeti tek na dan održavanja ročišta. Obrana tvrdi kako je to nekorektno i ne omogućuje pripremu obrane budući da spis ima više od 200 stranica. Kroz čitavo to razdoblje okrivljenik je bio u istražnom zatvoru.

VSRH je za potrebe rješavanja ovog zahtjeva izvršio uvid u predmetni spis i utvrdio kako je branitelj doista uložio punomoć u spis te podnio zahtjev za uvid u spis, ali u spisu nije evidentiran i zahtjev za presliku pojedinih stranica spisa. Međutim, iz zapisnika sa sjednice izvanraspravnog vijeća povodom odlučivanja o produljenju istražnog zatvora održane dana 08. siječnja 2014. godine vidljivo je da je branitelj bio prisutan, te je na predmetno rješenje uložio žalbu, koja je potom odbijena rješenjem Županijskog suda u Velikoj Gorici. Nadalje, u raspravnom zapisniku od dana 14. siječnja 2014. godine konstatirano je da su okrivljenik i branitelj izjavili da su razumjeli optužbu, branitelj se očitovao o dokaznim prijedlozima optužbe, a stavio je i vlastite dokazne prijedloge i priložio dodatnu medicinsku dokumentaciju okrivljenika. Dakle, na početku rasprave obrana nije tražila odgodu pozivajući se na to da im

nije bio omogućen uvid u spis predmeta i da se nisu mogli adekvatno pripremiti za raspravu, iako su imali pravo to učiniti. Nadalje, iz istog raspravnog zapisnika proizlazi da su stranke suglasne sa čitanjem neke dokumentacije, nakon čega je konstatirano da stranke nemaju drugih dokaznih prijedloga, a na kraju dokaznog postupka okrivljenik je iznio obranu u kojoj se on također nije pozivao na navodnu povredu prava na obranu. Ni u završnom govoru obrana nije spomenula bilo što vezano uz ograničavanje prava na uvid u spis i povredu prava obrane. Sve navedeno, a posebno opisani postupci i procesna aktivnost branitelja, demantiraju istinitost navoda o tome da se obrana nije uspjela upoznati sa sadržajem spisa, pa tako ni dokazima koji terete okrivljenika, te da bi stoga pravo obrane na raspravi bilo povrijeđeno.⁶²

Dolazimo do zaključka kako je da bi viši sud utvrdio povredu prava na obranu, odnosno prava na uvid u spis predmeta dokazati da je obrana o navedenoj povredi već stavljala prigovore tijekom rasprave i postupka u cjelini. Upuštanjem u raspravu i sudjelovanjem u dokaznom postupku, a da pritom niti jednom nije spomenuta navedena povreda dolazi se do zaključka kako određene obrane povredu prava na uvid u spis zloupotrebljuju kao žalbeni razlog te bi se stoga takve paušalne tvrdnje bez pravih dokaza trebale odbijati kao neosnovane kako je to i VSRH u ovom slučaju i napravio.

USRH je u jednoj svojoj odluci poslovnog broja U-III/8/2017, od dana 02. veljače 2017. utvrdio kako predloženi psihijatar nije osoba koja ima opravdani interes za uvid u spis, a s obzirom da nije imenovana vještakom u konkretnom kaznenom predmetu nije ni osoba koja sudjeluje u tom kaznenom postupku pa stoga niti po kojem osnovu nema pravo uvida u spis. Na taj način nije povrijeđeno pravo na obranu, niti je odbijanje prijedloga obrane da se dozvoli uvid u spis predmeta psihijatru koji ne vještači u konkretnom kaznenom predmetu utjecalo ili moglo utjecati na presudu budući je u postupku već provedeno vještačenje od strane ovlaštenih vještaka. Ovo je još jedna potvrda kako za uvid u spis predmeta sudovi uistinu procjenjuju opravdani interes određene osobe za uvid u spis te ovisno o procjeni postoji li ili ne postoji takav interes, odobravaju ili uskraćuju uvid u spis predmeta.⁶³

---

⁶² Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, posl. br. Kr-59/14 od dana 04. lipnja 2014. godine.

⁶³ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, posl. br. U-III/8/2017 od dana 02. veljače 2017. godine.

4. ZAKLJUČAK

Nadam se kako je ovaj rad dao jedan dobar pregled toga kako je pravo na uvid u spis predmeta regulirano međunarodnim dokumentima i domaćim pravom te u kolikoj je mjeri ovo pravo obrane uistinu važno. Europski sud za ljudska prava prepoznaje i daje važnost pravu na uvid u spis predmeta te je potrebno da se i dalje kroz sudsku praksu toga suda ovo pravo razvija u vidu točnijeg određenja trenutka kada, po Europskoj konvenciji o ljudskim pravima, okrivljenik i branitelj to pravo stječu i mogu ga ostvarivati pred nadležnim tijelima. Kroz jedan zanimljiv pristup i analizu određenih sudskih odluka sam htio dati pregled kako to sve funkcionira u stvarnim situacijama i kako zapravo uskrata prava na uvid u spis može dovesti do zahtjeva pred Europskim sudom za ljudska prava.

Imajući na umu dosad sve navedeno, možemo zaključiti kako će upravo od realizacije i konzumacije prava na uvid u spis predmeta često ovisiti i uspješnost obrane okrivljenika. Jer da bi se branitelj, kao osoba stručno osposobljena za obranu okrivljenika, uspješno upoznala s optužbama koje terete njegovog branjenika i sukladno tome pripremila najbolju moguću obranu, nužno je da se prije nego li dođe do raspravljanja u glavnoj stvari upozna sa svim mogućim materijalima kojima optužba raspolaže i kojima na kraju krajeva i tereti njegovu stranku.

Sama činjenica da Vijeće Europe i Europska unija u svojim dokumentima normiraju navedeno pravo obrane i ne ostavljaju ga u potpunosti kao stvar odluke svake pojedine države zasebno, daje još jednu potvrdu da je ovo pravo iznimno bitno i nekada od presudne važnosti za okrivljenike kojima kazneni postupak zasigurno predstavlja neugodnu situaciju iz koje bi za sebe htjeli izvući ono najbolje što, u okviru danoga, mogu ostvariti a to je – oslobađajuća presuda.

5. LITERATURA

KNJIGE I ČLANCI

1. Bitanga, Marijan, Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku, Županijski sud u Zadru, Projekt JUST/2014/JTRA/EJTR/6863
2. Đurđević, Zlata; Tripalo, Dražen, Trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 13, broj 2/2006, str. 551-596.
3. Moslavac, Bruno, Zadržavanje uhićenika u slučaju postojanja osnova za istražni zatvor, dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/zadrzavanje-uhicenika-u-slucaju-postojanja-osnova-za-istrasni-zatvor>, 19. listopada 2023. godine
4. Mrčela, Marin; Tripalo, Dražen; Valković, Laura, Odabrana poglavlja Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama – kaznenopravni aspekt, Pravosudna akademija, priručnik za polaznike/ce, Zagreb, travanj 2016.
5. Pajčić, Matko, Pravo okrivljenika na uvid u spis predmeta tijekom prethodnog kaznenog postupka u pravnim sustavima nekih europskih država i praksi europskog suda za ljudska prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 17, br. 1/2010, str. 25-52.
6. Pavišić, Berislav, Komentar Zakona o kaznenom postupku s priložima, Templar-book, Šmrika, 2015.
7. Pavlović, Šime, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Protokoli uz Konvenciju, Europski sud za ljudska prava, Libertin Naklada – Biblioteka pravo i zakoni, Rijeka, 2020.
8. Priručnik o europskom pravu u području pristupa pravosuđu, Agencija Europske unije za temeljna prava, Vijeće Europe, siječanj 2016.
9. Vodič kroz članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima – Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt), Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2019.

PRAVNI AKTI

1. Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku, Službeni list Europske unije L 142, od dana 01. lipnja 2012. godine

2. Kazneni zakon (Narodne novine br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021, 114/2022, 114/2023)
3. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine, međunarodni ugovori, 18/1997, 06/1999, 14/2002, 13/2003, 09/2005, 01/2006, 02/2010, 13/2017)
4. Poslovnik državnog odvjetništva (Narodne novine br. 128/2019)
5. Sudski poslovnik (Narodne novine br. 37/2014, 49/2014, 8/2015, 35/2015, 123/2015, 45/2016, 29/2017, 33/2017, 34/2017, 57/2017, 101/2018, 119/2018, 81/2019, 128/2019, 39/2020, 47/2020, 138/2020, 147/2020, 70/2021, 99/2021, 145/2021, 23/2022, 12/2023, 122/2023)
6. Ugovor o funkcioniranju Europske unije, Službeni list Europske unije C 202, od dana 7. lipnja 2016. godine
7. Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine br. 56/1990, 135/1997, 113/2000, 28/2001, 76/2010, 5/2014)
8. Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (Narodne novine br. 99/1999, 29/2002, 49/2002)
9. Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017, 126/2019, 126/2019, 80/2022)

SUDSKA PRAKSA

1. Akdivar i dr. protiv Turske, zahtjev br. 21893/93, presuda od dana 16. rujna 1996. godine
2. Dolenc protiv Hrvatske, zahtjev br. 25282/06, presuda od dana 26. studenoga 2009. godine
3. Foucher protiv Francuske, zahtjev br. 22209/93, presuda od dana 18. ožujka 1997. godine
4. Kovač protiv Hrvatske, zahtjev br. 503/05, presuda od dana 12. srpnja 2007. godine
5. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, posl. br. U-III/8/2017 od dana 02. veljače 2017. godine
6. Presuda Suda (četvrto vijeće), predmet C-608/21, od dana 25. svibnja 2023. godine
7. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, posl. br. Kr-59/14 od dana 04. lipnja 2014. godine
8. Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, posl. br. Kr-83/05 od dana 22. studenoga 2005. godine

INTERNETSKE STRANICE

1. Europska unija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=18657>, 11. listopada 2023. godine
2. Kako podnijeti zahtjev, mrežne stranice Ureda zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, <https://uredzastupnika.gov.hr/europski-sud-za-ljudska-prava/kako-podnijeti-zahtjev/436>, 26. listopada 2023. godine
3. Tko smo mi, Mrežne stranice Vijeća Europe, <https://www.coe.int/hr/web/about-us>, 11. listopada 2023. godine